

O králi Midasovi

Olympští bohové odměňovali dobro a lásku, ale také přísně trestali zlé skutky a lakotu. O tom se až příliš dobře přesvědčil fryžský král Midas. Vychovatel boha Dionýsa, veselého dárce vína, se jmenoval Sílénos. Patřil k šelmovským, rozpustilým satyrům, kteří nikdy nechyběli v hlučné a veselé družině boha vína. Dionýsos si ho zvlášť oblíbil, neboť Sílénos byl nejen jeho vychovatelem, nýbrž i učitelem a rádcem. A zůstal mu navždy věrným přítelem a provázel ho na všech toulkách. Byl to stařec nevzhledný, holohlavý, tlustý od přílišného pití, ale miloval zpěv a hudbu a ze všeho nejvíc víno. Byl líný chodit, a proto nejraději jezdíval na oslu v čele Dionýsova průvodu. Když byl opilý, podpírali ho satyrové, aby s osla nespádl.

Ale jednou ve Frýgii ho asi špatně hlídali a drželi. Cestou se jim ztratil. Jak už byl starý a opilý, dopotácel se do křoví a tam usnul. Našli ho rolníci a přivedli ho před krále Midu. Král hned poznal, že je to věrný druh a průvodce Dionýsův, neboť sláva tohoto krásného, věčně mladého a veselého boha se rozšířila po všech krajích. Všude si vyprávěli o jeho zlatém voze ověšeném hrozny vína a taženém lvy nebo tygry. Vždyť tento bůh dovedl dělat hotové zázraky. Dotkl se prutem skály a již z ní vytékal zdroj vody, mléka nebo vína, dotkl se řeky, a proudilo v ní mléko nebo med. Kamkoli tento bůh zavítal, všude zavládlo veselí a jásot: smutní se radovali, nemocní se uzdravovali a všechny starosti zmizely, jako když je odfoukne. Všichni si vážili tohoto dárce vinné révy a veselí a ctili ho ve všech krajích.

Proto se král Midas zaradoval, že může hostit aspoň jeho nejmilejšího druha, když už ne boha samého. Uspořádal na jeho počest velikou hostinu, při níž se vypilo vína, co kdo chtěl. Sílénos byl rád, že si trochu odpočine po všech těch toulkách a bujném veselí. Proto od krále nespíchal. Po deset dní a nocí se jedlo a pilo. A když se pak přece jen Sílénovi zastesklo po jeho mladém svěřenci, Midas ho ještě na rozloučenou zvlášť vybraně pohostil a odvedl ho k Dionýsovi.

Bůh se nesmírně zaradoval, že se opět setkává se svým starým pěstounem a věrným druhem, který mu stále chyběl, aby mohlo být veselí úplné a ničím nezkalené. A tak z radosti, že mu Midas milovaného starce přivádí, vybídl Dionýsos krále:

„Za to, že jsi tak pečoval o mého nejmilejšího průvodce, žádej o cokoli, všechno ti dám.“

Ale král Midas toužil jen po bohatství, neboť byl zaslepen lakotou. A proto bez dlouhého uvažování se obrátil k Dionýsovi a pravil:

„Mocný bože, učiň, ať se všechno promění v zlato, čeho se dotknu!“

„Tvé přání se vyplní,“ pravil bůh, „ale škoda, že sis neřekl o nějaký lepší dar.“

Král Midas se zaradoval, když uslyšel, že bůh svoluje, a poslední slova Dionýsova v té nesmírné radosti ani nevnímal. Co může být lepšího než zlato a bohatství?

S úsměvem a se zářícíma očima se vracel domů. A hned celou cestu zkoušel, zda ho bůh snad neoklamal. Jak se ubíral lesem, vztáhl ruku po dubové větvičce, která se mu skláněla k hlavě. Ulomil ji a hle! Větévka zářila zlatem. Král Midas ani svým očím nechtěl věřit. Obracel snítku ze strany na stranu, chtěl z ní ulomit lístek – nešlo to. Lístek byl tvrdý. A což když se dotknu kamene, myslil si Midas. I shýbl se a vzal do ruky kámen. A stejně tak užasl: kámen byl zlatý. Bůh ho neošálil. Ach, jak je laskavý a dobrý bůh Dionýsos, šeptal si Midás.

Větévku a kámen pečlivě uschoval a ubíral se dále. Přišel do polí a sebral ze země hroudu. Chtěl ji v prstech rozemnout, ale marně se o to pokoušel. Celá hrouda se proměnila v kus zlata. Midas kroutil hlavou, oči mu září víc a víc a již se cítí nejbohatším člověkem na světě.

Jde dál a do cesty se sklánějí dozrávající obilné klasy. Nalámal si jich plnou hrst, ale v dlani mu cinkal lesklý, žlutý kov, jakoby vytepán nejdovednějším umělcem. Kam to všechno dá? Ale ještě vztáhl ruku po pěkném jablku. Ach, takovou krásu ještě nikdy nesvíral v dlani. Jablko zářilo, jako by je přinesl ze zahrady Hesperidek.

Král se div nezakl radostí a pospíchal k svému paláci. Podle cesty tekli potůček. Ještě si v něm umyje ruce, aby se mohl bez obav dotýkat té oslnivé, zářící krásy. I smočí si ruce v chladivé vodě a leknutím div nevykřikne: s dlaní mu stékají zlaté praménky! Nabírá vodu ještě chvíli a raduje se, jak mu z dlaní crčí zlatý proud.

Nač by se dále ještě přesvědčoval o slovech Dionýsových? Bůh splnil, co slíbil, a on má dar, jakým se nemůže honosit nikdo z lidí. Midás dochází k paláci a vesele otvírá bránu. Jen se jí dotkl, a už si zastíral oči, jak byl oslněn. Brána jako by se proměnila v samo zářící slunce. Král se zastavil a žasl. Stále si zacláněl oči, tajil dech a ústa se pohybovala, jako by chtěla něco říci, ale nemohla.

Dlouho tak stál a díval se, než vešel dovnitř. Zářil štěstím. Široké pole ponechal představám o svém budoucím bohatství, jež mu bude každý závidět. Bude mít zlato, tolik zlata jako nikdo jiný.

Zatím již služebnictvo připravilo bohatý stůl s množstvím jídel. Král si k němu vesele sedl a těšil se, jak si pochutná. Nejdříve si ulomil kousek chleba. Co to? Vždyť drží tvrdý, žlutý kov místo chleba! Což i zde platí Dionýsův dar? Zkusil to s masem. Ale když do něho chtěl kousnout, málem si vylomil zub, neboť maso se pokrylo vrstvou zlata. Nalil si vína a chtěl se napít. Sotva však přiblížil číši ke rtům, vytékala z ní zlatá tekutina. I voda se proměnila v tekuté zlato.

Teď teprve si tento ubohý boháč uvědomil, jaký zhoubný dar si vyžádal na Dionýsovi. Teď teprve si vzpomněl na jeho slova, že si měl vyžádat lepší dar. Nedávná radost se mu proměnila v žalost. Jak si nyní přál zbavit se toho zlatého bohatství, o které tak prosil. Stůl byl plný jídel, ale Midás měl hlad, z velikých měsidel víno div nepřetékalo, ale Midás trpěl palčivou žízní, že už ani mluvit nemohl, jak měl hrdlo vyprahlé.

Stěží zavolal číšníka a vybídl ho, aby mu sám podával pokrm do úst. Ale nic naplat! Jak chtěl do sousta kousnout, zaskřípalo to v zubech a Midas rychle vyňal kus zlata z úst a mrštil jím zlostně do kouta.

Co dělat! Kdo jiný by ho mohl zbavit tohoto hrozného neštěstí než ten, od něhož si zhoubný dar vyžádal? I vyskočil na vůz a rozjel se za bohem vína. Ujížděl tryskem, aby ho ještě zastihl, než odejde do jiného kraje.

Když ho dohonil, klekl na zem a úpěnlivě prosil boha o pomoc. Spínal vzhůru ruce, jež mu zářily zlatem, a volal: „Odpusť mi, mocný bože, a smiluj se nade mnou. Zhřešil jsem. Zbav mě toho bohatství, jež by mě zahubilo. Zbav mě zlata, po němž jsem tak toužil!“

Božstvo je milostivé k prosebníkům, kteří svých skutků litují. Dionýsos zastavil účinky svého daru a vrátil krále v bývalý stav. A ještě mu poradil, jak se má zbavit zbytku svého neštěstí:

„Jdi a umyj se v řece Paktólu, tam, kde vyvěrá ze země. Vnoř do jeho zdroje hlavu a omyj si i tělo. Tím smyješ i svou vinu!“

Král šel a radoval se mnohem více než předtím, když všechno proměňoval v zlato. Umyl se v řece, jak mu bůh uložil, a zlato, které smyl, se uložilo jako prach na dně té řeky. Proto je Paktólos dosud proslulý jako řeka zlatonosná.

Midas však už po zlatě netoužil. Zprotivily se mu bohatství i nádhera. Pobýval v polích i lesích, naslouchal písňím vil, hře pastýřů a měl v úctě Pána, boha lesů, pastvin, stád a lovců. Líbily se mu jeho kozí růžky a kopýtky, neděsil se jeho chundelatého těla. Rád poslouchal, když Pán hrál na píšťalu, až se hory rozléhaly

ozvěnou. Pán měl hlavu ověncenou chvojím, smál se a skákal jako koza, zpíval a jásal, proháněl zvěř i nymfy, a jen když odpočíval, pískal na sýringu. Tu si sám zhotovil z tyčinek rákosu, nestejně dlouhých, jež slepil k sobě voskem. Kdo ho vyrušil ze spánku nebo při hře, zle se mu vedlo. Pán mu nahnal tolik strachu, že utíkal, co mu nohy stačily.

Těžko říci, jak Pán hrál. Kdo zaslechl zvuk jeho píšťaly, utíkal, co mohl, a někde se schoval. Ale Midás měl dále zpozdlého ducha a nejapnou mysl, té ho očistná koupel v řece Paktólu nezbavila. Proto se mu Pánova hra líbila víc než kouzelná hudba boha Apollóna. Však také na svou hloupost ještě jednou doplatil.

I Pán byl velmi pyšný na své umění. Přehrával na šalmaj pastýřské písně a často se vychloubal svou hrou lesním vílám. Jednou vyzval v nerovný zápas i samého Apollóna. Rozhodčím měl být bůh hory Tmólu, jenž měl stejné jméno se svou horou.

Stařeček Tmólos zasedl na svou horu jako soudce. Z uší si odhrnul stromy, aby lépe slyšel, a jen ve vlasech si nechal dubové ratolesti, z nichž visely žaludy a dotýkaly se Tmólových skrání.

Zápas začal. Nejprve hrál Pán na svou šalmaj. Zvědavý Midás, který se právě potuloval po lese, šel ze zvědavosti po hlase a zastavil se na místě zápasu. Divná, nedovedná hra Pánova ho okouzila. Poslouchal s otevřenými ústy a ani nedýchal.

Pán dohrál a soudce pokynul Apollónovi, aby se chopil lyry. Midás užasl nad krásou jasného boha umění hudebního. Plavé kadeře měl ověnceny vavřínem, dlouhé nachové roucho mu splývalo až na zem, v levici držel lyru zdobenou drahým kamením a vzácnou slonovinou a v pravici svíral tepátko. Již v tom postoji se jevil umělec.

Jen několik tónů vydaly struny Apollónovy lyry a již soudce Tmólos vybídl Pána, aby sklonil svou šalmaj před božskou lyrou.

Všichni, kdož se během zápasu shromáždili kolem Pána a boha Apollóna, schválili rozsudek Tmólův. Jediný Midás reptal a tupil soudce, že nerozhodl znalecky. To však už ani mírný bůh zpěvu a hudby nemohl déle snášet. Přistoupil k Midovi a pravil: „Není možné, aby tak hloupé uši podržely nadále lidský tvar.“

Sotva to řekl, chytil krále za uši a pěkně mu je povytáhl. Potom mu je vyplnil bělavou srstí a uvolnil u kořene, aby se mohl pohybovat. Jinak se na Midovi nic nezměnilo.

Jakmile hloupý král zpozoroval, že má oslí uši, dělal všechno možné, aby skryl toto znamení hanby. I zahalil si celou hlavu turbanem a vracel se domů až za tmy. Dlouho pak takto skrýval tuto nemilou ozdobu své královské hlavy, ale jednoho dne se věc přece prozradila. Král už měl tak dlouhé vlasy, že si musel pozvat holiče, aby mu je přistříhl. Midás holiče zapřísahal a hrozil mu velikým trestem, kdyby někomu prozradil, co viděl. Holič slíbil, neboť se krále bál, ale svěřené tajemství ho zle tížilo. Věděl, že kdyby se s ním svěřil jen jedinému člověku, že by si o tom za chvíli vyprávělo celé město, ba celé království.

A jak o tom stále přemýšlel, přišel na spásnou myšlenku. A hned se radoval, jaký kámen mu spadne ze srdce, až ji uskuteční. Vyšel k večeru z města, ubíral se na venkov a přišel k řece. Na odlehlém místě vykopal jámu a tlumeným hlasem do ní šeptal tajemství, že král Midás má oslí uši. Potom zas nasypal vykopanou hlínu zpět, jámu zaházal a radostně odcházel, neboť ho již netížil balvan tohoto tajemství.

Na tom místě však vyrostlo husté rákosí, jež se při sebemenším vánku chvěje. A jak se chvěje, pronáší šelestivě stále a stále: „Král Midás má oslí uši, král Midás má oslí uši!“ Tak se brzy dověděl kdekdo tajemství, které králův holič svěřil jámě. Nic nepomohlo, že král i nadále nosil svůj turban. Tak byl potrestán za svou někdejší lakotu a trvalou pošetilost.

O králi Midasovi

1. Kde vládl král Midas?
2. Co si o sobě myslel?
3. Kdo byl Dionýsos a jaký měl vztah k Silénovi?
4. Jaké přání měl Dionýsos splnit králi Midasovi?
5. Co Midasovi přineslo toto přání, vypovídá o jeho chytrosti?
6. Odkdy a proč označují lidé řeku Paktol za zlatonosnou?
7. Co je syrx?
8. Jaký spor mělo rozsoudit božstvo pohoří Tmólos?
9. Kdo byl vítězem tohoto sporu?
10. Jak přijal Midas rozsudek?
11. Co je říza?
12. Jaká je nachová barva?
13. Jak přišel Midas k oslím uším?
14. Jaké bylo Midasovo tajemství, kdo a jak ho vyzradil?

Frýgie

Frýgie je historický název území, které se rozkládá v západní části Anatolské vysočiny. Již ve 12. století př. n. l. se zde usadili Frygové, kteří v 8. století př. n. l. založili své království.

